

Doch al doen nu deze omstandigheden het betoog van GRONEMAN minder klemmend zijn, dan blijktens de warme overtuiging, waarmede het geschreven is, de auteur zich heeft voorgesteld, wij moeten den Schrijver dankbaar zijn, dat hij opnieuw de aandacht gevestigd heeft op een middel, dat in de dosis door GRONEMAN aangegeven (5 gram in 100 gram water voor volwassenen, 2 à 3 gram voor kinderen), niet gevaarlijk schijnt te zijn, terwijl het niet te ontkennen valt, dat het minstens even rationeel is als andere tegen cholera aanbevolen antiseptica. Wij bevelen daarom gaarne, GRONEMAN's boekje ter lezing en ter behartiging aan, hoewel, wij herhalen het, wij het bewijs voor de afdoende deugdelijkheid van het creoline nog volstrekt niet geleverd achten.

Dr. W. NOLEN

PARTICULIERE CORRESPONDENTIE.

Jena, Augustus 1894.

Amice Redacteur!

Wie in den avond van den 29sten Juli in Jena op de markt kwam, kon een eenig schouwspel genieten. Dien middag was aldaar een min of meer monumentale pomp onthuld, ter herdenking van het bezoek, dat op denzelfden datum voor 2 jaar door BISMARCK aan de stad Jena was gebracht. De onthulling van den „Bismarck-brunnen” was de aanleiding niet alleen tot een „festlichen Umzug” door de stad, die reeds plaats had gevonden, toen ik aankwam, maar ook tot een algemeene versiering en illuminatie van de aloude markt en bovenal tot een „Allgemeinen Commers”, dat door iederen niet-Thüringer „eenig” genoemd werd. Burgers en studenten, professoren en militairen, dames en vrouwen uit het volk, alles zat aan lange banken en aan groote tafels geschaard, enkelen waren een stoel machtig geworden en honderden moesten zich met staanplaatsen tevreden stellen of liepen rondom en over het vrijgeblevene gedeelte der markt heen en weer. Maar allen zongen mede, wanneer vaderlandsche en andere feestliederen gezongen werden en allen dronken met blijkbaar genot Weissbier of Lager, dat in duizenden glazen geschonken werd.

Onder die algemeene feestvreugde leed wel eenigszins de feestelijke begroeting der artsen, die aan den Aertzecurs der Universiteit wenschten deel te nemen. Zij waren ten getale van ongeveer 50 opgekomen, nog enkele anderen verschenen later. De ontmoeting was voorloopig nog wat stijf, de meesten hadden elkander nog nooit gezien en zeer toehielijk schenen mij de Duitsche collega's dien avond nog niet toe. Later werd dit echter beter. De begroeting daarentegen door Prof. GÄRTNER, die als het ware de regisseur van den Aertzecurs is, was allerhartelijkst en allerjeligst. Enkele andere professoren waren ook verschenen, maar de meesten moesten zich verontschuldigen, daar de „Bismarck-feier” hen in beslag nam en zij alzoo met vrouw en kinderen onder een potje bier op de markt, in plaats van alleen, maar eveneens onder een potje bier in den „Schwarzen Bären” met de collega's zaten.

Bij de algemeene voorstelling bleek het meerendeel der collega's Duitschers te zijn, vooral Sileziërs, Pommeranen en Oost-Pruisen. Een paar Amerikanen, een viertal Russen, een Zwitser en drie Hollanders vormden een betrekkelijk aanzienlijk contingent „Ausländer”. Dank zij de voorloopige kennismaking, het ontmoeten in de verschillende ziekenhuizen, het wonen in dezelfde hôtels, maar bovenal door een „Commers”, dat den eersten Woensdag gehouden werd, werd de onderlinge stemming steeds beter, hoewel ik als getrouw verslaggever niet mag verzwijgen, dat een groot deel der aanwezige Duitschers tegenover hun niet-christelijke collega's van een zekere terughoudendheid blijk geven, die op ons Hollanders een vreemden indruk maakt.

En nu enkele woorden over den „Aerztekurs” zelf. Hij wordt sinds een elftal jaren gedurende de eerste helft van Augustus gegeven en geniet een zeer goeden naam. Dit laatste is niet te verwonderen. In tegenstelling toch van de Feriencourse aan andere Universiteiten worden deze Course niet door privaat-docenten of assistenten gegeven, zijn de artsen, die haar volgen, niet corpora vilia, waarop de toekomstige professoren zich in het doceeren oefenen, maar geven de hoogleraren zelf er hun geheelen tijd en hun geheelen persoon aan. De Course worden reeds vrij lang vooruit voorbereid, voor een behoorlijk patiënten-materiaal wordt gezorgd. Sommigen worden zoolang „aufbewahrt,” anderen worden ontboden en logeeren zoolang (soms met hun geheele familie) in Jena. De studenten zijn weg. de examens zijn achter den rug en gedurende veertien dagen staan de ziekenhuizen en de laboratoria alleen voor de artsen open. Er is voor „elk wat wils”. Men kan reeds om 7 uur beginnen met een dagelijkschen cursus bij Prof. BINSWANGER, die op een niet genoeg te roemen wijze de differentiaal-diagnostiek der verschillende psychosen doceert en demonstreert. Om 8 uur geeft Prof. SCHULTZE een gynaecologischen cursus. Om 9 uur wordt door Prof. STINTZING de diagnose en therapie van inwendige ziekten, om tien uur door Prof. RIEDEL die van chirurgische ziekten besproken en gedemonstreerd. Van 11—12 wordt oogheeskundige kliniek (Prof. WAGENMANN) en van 12—1 oorheeskundige kliniek (Prof. KESSEL) gegeven. In den namiddag en 's avonds kan men neuropathologie (Prof. KREHL) of electro-diagnostiek en therapie (Prof. ZIEHEN) hooren, bij Prof. GÄRTNER in het bacteriologisch laboratorium voordrachten hooren, (of ook den geheelen dag werken), bij Prof. LEUBUSCHER zich oefenen in laryngoscopie of bij Prof. SKUTSCH de verloskundige operatiën op het phantoom verrichten. Door een ijverig mensch kan dus gedurende 10 uur per dag gewerkt worden. En er zijn onder de Deutsche collega's, die, nu de eerste week voorbij is, nog niet veel van Jena en de schoone omgeving gezien hebben, die het Ziegenhainer en Liechtenhainer bier nog niet uit „Holzkrügen” in loco geproefd en „te licht” bevonden hebben, omdat voor hen eigenlijk de gansche dag door de cursussen in beslag genomen wordt. Er zijn er onder, die de waarschuwing van Prof. GÄRTNER, dat men niet „zu fleissig” moest zijn, in acht dienden te nemen, al wordt voor hen ook de avondrust gemakkelijk gemaakt, daar GÄRTNER's assistent elken dag op het zwarte bord van de Heilanstalten aankondigt, waar 's avonds de Heeren collega's verwacht worden, en de kennismaking onder een niet zeer beperkt aantal glazen „Lager” of „Münchenerbier” kan worden voortgezet of bevestigd. De niet al te vlijtigen en vooral

zij, die zich tot de meer praktische vakken beperken, zijn echter na den middag vrij en kunnen in Jena's omgeving min of meer uitgestrekte wandelingen maken, hetzij door het Saal- of het Mühlthal of naar boven over den Hausberg of den „Forst”, hetzij verder naar Kahla, Dornburg, Rudolstadt (de stad van RICHTER, den bekenden kwakzalver en fabrikant van de fraaie steenen bouwdoozen, die er een uitstekend ingericht badhuis (Rudolstadt) heeft) of last not least naar Weimar. Wie zijn herinneringen aan SCHILLER en GOETHE wil opfrisschen, kan in Jena en Weimar, maar ook in het oostelijk deel van Thüringen, in Ilmenau terecht. Waar zij gewoond hebben, staat hun naam, een gedenksteen vermeldt aan den „unteren Graben”, waar SCHILLER in GRIESBACH's huis zijn eerste colleges (als Professor in de Geschiedenis te Jena) gaf, een plaat in den gevel van het Gartenhäuschen van den botanischen tuin vermeldt, dat daar bij voorkeur GOETHE verblijf hield en het kleine Forsthaus Gabelbach op den Kickelhähn met het GOETHE-häuschen bevat een met zorg bijeengegaarde verzameling portretten van GOETHE, van zijn jongelingsjaren af tot zijn ouderdom.

Dank zij mijn niet zeer groote vlijt heb ik dus reeds veel van Jena's omstreken kunnen genieten en het oude nest met een rand van schoone gebouwen en fraaie villa's in alle richtingen kunnen doorkruisen. Van de verschillende cursussen volgde ik slechts drie geregeld n.l. den gynaecologischen cursus van SCHULTZE en de klinieken van STINTZING en RIEDEL, terwijl ik bij enkele andere een paar maal gehospiteerd heb.

De cursus van Prof. SCHULTZE vindt over het algemeen zeer weinig bijval, al wordt hij door de meesten, aangetrokken door de bekendheid van zijn naam, bezocht. Noch de wijze van voordracht, noch de inhoud van hetgeen hij mededeelt, overschrijden het middelmatige, terwijl ook zijn demonstraties zóó elementair zijn en zóó weinig beteekenen, dat de meesten hun teleurstelling daarover niet onder stoelen of banken steken. Allergunstigst steken daarbij af de klinieken van STINTZING en RIEDEL. STINTZING tracht zooveel mogelijk patiënten te laten zien en houdt zich bij de demonstraties en de bespreking der gevallen bij het praktische belang, terwijl de therapie met voorliefde en grooten tact besproken wordt. RIEDEL's klinieken zijn boeiend van het begin tot het einde. Zijn voordracht is meeslepend en helder als glas. Zijn beschouwingen over chirurgische therapie zijn „einschneidend”, maar rationeel, terwijl hij opereert op een zeldzaam fraaie en correcte wijze. Van den cursus in oogheekunde en de practische oefeningen op het phantoom kan ik naar aanleiding van hetgeen ik daarvan zag en hoorde, veel goeds vertellen, eveneens van dien van Prof. BINSWANGER over de psychosen, terwijl de neuropathologische en electro-diagnostische cursussen van Prof. KREHL en Prof. ZIEHEN, die ik tot nu toe niet bijwoonde, hoogelijk geroemd worden. Eveneens zijn allen uiterst tevreden over hetgeen zij in het (overigens bescheiden) hygiënisch laboratorium van Prof. GÄRTNER te zien en te doen krijgen. De joviale praeses van het comité voor de Aertzecurse is den geheelen dag ten dienste van de heeren en stelt hen in de gelegenheid, zoo zij willen, den geheelen dag bij hem te werken, zeker een zeer aanbevelenswaardige gelegenheid om de bacteriologische wetenschap bij te houden.

Summa summarum is de indruk, die ik van de Jena'sche Aertzecurse ge-

kregen heb, een buitengewoon gunstige en het komt mij voor, dat zij voor den arts, die eenige jaren praktijk achter den rug heeft, van groot belang zijn. De specialist kan zijn algemeene kennis weer eens opfrisschen, de general practitioner kan van speciëele onderwerpen een uitgebreider notie nemen, dan waartoe hij anders in de gelegenheid is. Hij is niet alleen een poos lang uit zijn praktijk, maar neemt een wetenschappelijk bad bovendien, zoodat hij dubbel opgefrist weder thuis komt.

Zooals ik hiervoor schreef, genieten, naar ik vernam, de Jena'sche cursussen een goeden naam. Mijn Hollandsche collega (Dr. BERVOETS, die over een paar maanden naar Java vertrekt) hoorde ze in Weenen zeer roemen, een Russisch collega, Dr. EBERMANN uit Petersburg was hierheen gekomen, omdat hem in Koningsbergen de kennismaking was aangeraden, en de reden daarvan ligt in den ijver, ik zou bijna zeggen, het plezier, waarmede elk der Hoogleraren hun cursus geven. Ik beschouw dit dan ook als een levensvoorwaarde voor de cursussen. Houden de professoren op ze te geven, laten zij de taak aan hun assistenten over, dan verloopt de zaak, blijven zij ze daarentegen met ijver en opgewektheid geven, dan wordt het ook voortaan noodzakelijk, evenals reeds heden, om enkelen, die zich te laat aanmelden, terug te zenden, daar anders het aantal te groot wordt voor de uiterst beperkte ruimte in de auditoria der min of meer primitief ingerichte Landesheilanstalten.

Naar ik meen kan een zoodanige Aertzecurs, als jaarlijks in Jena gegeven wordt, ook wel in ons land beproefd worden. Er zijn genoeg Nederlandsche artsen, die haar zouden willen volgen en van de Nederlandsche professoren wordt niet te veel gevergd, wanneer achtereenvolgens aan elke Universiteit, desnoods in de Paasch-vacantie, zoo'n cursus van 14 dagen gegeven wordt. Elk der klinische Hoogleraren, door den bacterioloog, door den chemicus-physioloog voor de chemische onderzoekingen, door den patholoog-anatoom voor de sectiën, bijgestaan, *geven elken dag één uur* college of kliniek, uitsluitend voor de artsen van den cursus, zoodat deze elken dag 4—6, desnoods 7 uur bezet zijn. Achtereenvolgens heeft zoo'n cursus aan elk der Universiteiten plaats, zoodat elke Universiteit slechts eens in de vier jaar aan de beurt komt. Op grond der ervaring, hier in Jena opgedaan, geloof ik, dat de proef, wordt zij eenmaal genomen, zal slagen en de Nederlandsche doktoren erkentelijk zal doen zijn tegenover de Nederlandsche hoogleraren. Ik zou dit nog veel liever zien, dan dat, bij het niet tot stand komen der Aertzecurse bij ons te lande, menig collega mijn voorbeeld volgde en een 14 dagen in Augustus ging doorbrengen in de kleine, maar aardige en interessante Thüringer Universiteitsstad Jena.

Uw oude kennissen uit Jena groeten U

Vale t. t.

NIJHOFF.

N A S C H R I F T.

Dank zij de goede zorgen van den volijverigen magister officiorum Prof. GÄRTNER, werden een groot aantal onzer in de gelegenheid gesteld de beroemde fabriek van CARL ZEISS en de daarmede in verbinding staande glas-

fabriek te bezichtigen. Het is mij niet mogelijk om, zelfs in grovere trekken, een denkbeeld te geven van het vele, dat daar te zien viel. Slechts een paar punten wil ik vluchtig aanstippen. Aan de schrijnwerkerij, waar de kisten voor de microscopen gemaakt worden, werken alleen 35 man. Van elk koperstuk aan den microscoop worden alle stukken afzonderlijk door eenzelfden werkman aan een afzonderlijke machine geslepen, nadat ze gegoten zijn. Dozijnen bij dozijnen stativen, voetplaten, schuiven en schroeven passeerden achtereenvolgens de revue in min of meer vergevorderden toestand van afwerking, totdat de microscoop *zonder* lenzen ons kant en klaar getoond werd. Het optische deel der fabriek is afzonderlijk. Hier worden lenzen geslepen en prisma's gezaagd en gepolijst. Lenzen-systemen aaneen gevoegd en in een optisch laboratorium beproefd, voordat ze in verbinding gebracht worden met hun koperen of aluminium omhulsel, om eindelijk als een glanzend en blinkend microscoop in sierlijke kist de werkplaats te verlaten. Wij zagen de fijne lenzen en lensjes der optische systemen afzonderlijk en aaneen, zagen fijne lenzen met behulp der optische gekleurde ringen beproeven op haar zuiverheid, zagen prisma's zagen en polijsten, kregen m. a. w. een denkbeeld van de uiterste zorg, waarmede elk onderdeel van ons microscoop wordt vervaardigd en ineengezet.

Maar nog interessanter is wellicht het bezoek aan de glasfabriek. Deze staat onder toezicht van Prof. ABBE, den meesten bij name wel uit de „Abbe'sche Beleuchtung” bekend. Hier wordt de grondstof voor de lenzen vervaardigd en worden ook grove platen en lenzen geslepen. Ons werd gedemonstreerd, hoe zorgvuldig op de samenstelling van de grondstoffen van het glas moet worden toegezien, hoe nauwkeurig het op brekingsvermogen, spanning, verhouding tegenover temperatuur enz. wordt beproefd, terwijl ons ook werd uitgelegd, hoe de chemische samenstelling het chromatisch karakter van het glas bepaalt en door het wijzigen of weglaten van sommige bestanddeelen der te smelten grondstof glas kan vervaardigd worden, dat, hetzij hooge temperaturen kan verdragen zonder week te worden (voor peilglazen bij stoommachines), hetzij nagenoeg achromatisch is, hetzij nagenoeg niet meer verandert, nadat het langen tijd aan lage temperatuur is blootgesteld. Hierop berust de fabricatie van het Jena'er normaalglas voor klinische thermometers.

Nadat gebleken was, hoe het volumen der oude koorts-thermometers metertijd toenam (dus hun temperatuur schijnbaar daalde), heeft men zich in de Jena'sche fabriek toegelegd op de vervaardiging van glas, dat deze eigenschappen miste en slaagde men er in, een glassoort te leveren, die in staat stelt thermometers te vervaardigen, die nog na jaren juist noteeren. Dit is het zoogenaamde Jena'er normaalglas. Elke thermometer daarvan vervaardigd, draagt een overlansche fijne roode streep. Een thermometer, die die streep mist, is van ander glas vervaardigd. Wij werden in de gelegenheid gesteld een lens te zien van 114 cM. middellijn en ongeveer 350 K. G. gewicht, bestemd voor een verrekijker, die, als hij gereed kan zijn, in 1896 op de Berlijnsche Tentoonstelling te zien zal zijn. Het maken van zulke lenzen kost enorm veel tijd en geld. Elk vlak moet ongeveer 4—6 maanden lang geslepen worden. De groote lens vertegenwoordigt een waarde van ongeveer 10 000 Mark.